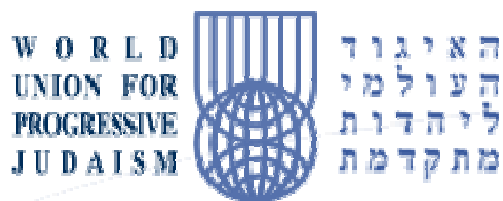

5776

Torah from Around the World

Rabbi Nechoenja, de zoon van HaKana, zegt: Ieder die het juk van Wijsheid op zich neemt, zal geen last hebben van politieke onderdrukking en van dagelijkse zorgen. Maar ieder die het juk van Wijsheid afwerpt, zal last hebben van politieke onderdrukking en van dagelijkse zorgen.

[Pirke Awot V:5. Uit: Spreuken over de Fundamenten, uitgave Amphora Books]

Sjabbat 19 september 2015 / 6 Tisjré 5776, Sjabbat Sjoewa. Sidra Wajelech wordt gelezen: Dewariem/Deuteronomium 31:1 – 31:30. Tanach, blz. 414 - 417
Haftara, horend bij Sjabbat Sjoewa: Hosjea 14:2-10, Micha 7:18-20, Joël 2:15-27

Derasja: Rabbijn Tamarah Benima. Rabbijn Benima is rabbijn van de Progressief Joodse Gemeente Noord-Nederland, Liberaal Joodse Gemeente Friesland en de onafhankelijke Joodse Gemeente Beit Ha'Chidush. Deze derasja werd uitgesproken tijdens Rosj Hasjana.

Actuele vragen van het verhaal van Hagar: vreemdelinge, vluchteling

Dat met Rosj Hasjana een stuk uit de Tora werd gereciteerd over Hagar die met Jisjmaël wordt weggestuurd door Awraham, heeft meer actualiteit dan in andere jaren. Tot drie keer toe wordt Awraham door de Eeuwige gerustgesteld dat het met de jongen goed zal komen. Hij zal tot een groot volk uitgroeien. Hagar – haar naam betekent de vreemdelinge, maar ook de vluchteling. We weten niet hoe Hagar bij Sara en Awraham terecht is gekomen. Ze is een slavin, zegt Oussoren, in de Naardense bijbel. Dienstmaagd, vertaalt Onderwijzer. Het woord 'sjifga' komt van het werkwoord 'uitgieten', en een sjifga was de slavin van de laagste categorie, helemaal onder aan de statusladder, die de taak had het water 'uit te gieten' over de handen van haar meester, of in dit geval meesteres, Sara. Hetzelfde woord 'uitgieten' vinden we in de haggada, Sjfoch chamatcha, giet Uw toorn uit over de volkeren die U niet kennen, zeggen we daar, met

andere woorden: U, Eeuwige, doe iets tegen de volkeren die alles wat goed en rechtvaardig is vertrappen.

‘Sjifga’ – een slavin, een dienaars, de laagste in rang is Hagar – de zwerfster, zet Oussoren erbij in zijn vertaling. Waar is ze vandaan gekomen? Wat was haar lot vóórdat zij door de steenrijke Awraham werd opgenomen om zijn echtgenote, prinses Sara (want dat is de betekenis van de naam Sara), te helpen? Ze is een Egyptische. Kennelijk verkocht. Door haar vader? Door haar broers? Door een oom? Gekaapt door mensenhandelaars? Heeft zij zichzelf verkocht om aan haar lot te ontsnappen? Hoe zag het eerste contact tussen Hagar en Awraham eruit? Hoe begroette Sara Hagar toen zij als dienaars aan haar werd toebedeeld? Mocht zij meteen al meer doen dan het gieten van water over de handen van haar broodheer? En waarom was dat het klusje met het laagste aanzien? Omdat ze ook het water moest gaan halen – hoe ver weg ook? Omdat ze op haar kop kreeg als ze bij het gieten van het water over Awrahams handen water verspilde? Of omdat het water niet fris was? Of stonk? Kon je altijd aan helder water komen? Hoe vroeg moest ze er ’s ochtends op uit om water te gaan zoeken? Hoe gevaarlijk was het om als jonge vrouw de wildernis in te gaan op zoek naar water? Er waren nog leeuwen en tijgers en hyena’s. Er waren vast ook caravanen en bendes, zoals de overvalbendes waar koning David deel van uitmaakte vóórdat hij koning werd. Liep ze gevaar door weer andere mensenhandelaren te worden geroofd? Hoe veilig was haar bestaan? Hoe onveilig was haar bestaan?

Had ze nog een andere naam dan ‘hagar’ – de vreemdelinge, de vluchteling, de zwerfster, had ze een eigen naam en was die bekend? Of hield ze die voor zichzelf? Waarom noemt de engel die haar de bron laat zien haar niet bij haar eigen naam? Of zou ze niet reageren als ze – na al die jaren Hagar te zijn genoemd, vreemdelinge, vluchteling, zwerfster – opeens geroepen zou worden als Amoenet (de godin van het mysterie), Chione (sneeuwconingin), Edjo (de cobra, een mythische godin), Hathor (godin van liefde en vreugde), Menefer (met de betekenis van opgericht en mooi) of Olabisi (degene die vreugde brengt)? Wat was haar echte naam? Wat was haar achtergrond? Wat haar levensverhaal? We kennen het alleen dankzij haar rol in het leven van Sara en Awraham en Jitschak. Maar zelfs van de tien jaar dat zij Sara diende vóórdat ze met Awraham een kind maakte, weten we niets. Ze moet een opmerkelijke vrouw zijn geweest, door en door goed. De helft van de rabbijnen denkt dat ‘Ketoera’ haar echte naam was, omdat haar daden mooi waren als wierook. En die Ketoera krijgt nog zes zonen met Awraham, onder wie

Medan en Midjan. Maar Hagar/Ketoera mag dan belangrijk zijn voor Awraham en ‘haar daden benne schoon’, om het in zeventiende eeuws Nederlands te zeggen, dat mag allemaal niet helpen. Ze wordt weggestuurd. Wat ging er mis? Waarom liet Sara haar verdrijven, met Awrahams eerstgeborene?

Jisjmaël speelde met Jitschak. Wat dat spelen inhoudt, wordt niet vermeld. Sara wil niet dat Jisjmaël erft, samen met zijn halfbroer. Maar was dat niet op een andere manier te regelen? Kon dat alleen worden voorkomen door hem met zijn moeder, de vluchteling, de vreemdelinge, de zwerfster, de wildernis in te sturen? Jisjmaël is ongeveer 16-17 jaar oud als hij wordt weggestuurd. (terzijde: Niet een baby die je onder een struik legt op een afstand, omdat je hem niet wilt zien sterven). Hagar wordt Awrahams concubine nadat zij al tien jaar Sara’s dienaar is geweest. Stel dat Hagar een meisje was van 6 jaar toen zij bij Sara kwam, dan is zij minimaal 32 jaar als ze met een zak water en wat voedsel haar weg moet zoeken. Geen oude vrouw, maar ook niet jong meer. Mensen werden in de Oudheid tussen de 50 en de 70 jaar oud, als ze niet als baby of kind waren overleden.

Wat brengt Awraham ertoe om Hagar en Jisjmaël zo ontzettend weinig water mee te geven? Vertrouwt hij erop dat zij net als vroeger, toen zij Sara’s dienaar was, de waterbronnen op haar eigen houtje zou kunnen vinden? Dat dát niet haar probleem zou zijn? Heeft hij een verborgen plan – wil hij haar ergens anders huisvesten, want – als zij Ketoera was/is - waar heeft zij dan al die tijd gebivakkeerd, in de tijd tot Sara stierf, zo’n 34 jaar nadat Jitschak werd gespeend? (terzijde, tegen die tijd was Hagar minstens 66 jaar oud; ze kón helemaal geen zes zonen meer baren – dus dat Ketoera Hagar zou zijn, is onwaarschijnlijk).

En waarom is Hagar zó wanhopig? Heeft Awraham haar niets verteld over de belofte van de Eeuwige dat hij Jisjmaël tot een groot volk zal maken? Heeft Awraham haar niet verteld dat hij haar pas weg stuurt nu de Eeuwige hem heeft verzekerd dat hij voor Hagar en Jisjmaël zal zorgen? Waarom is zij zo overstuur nu ze van Sara verlost is; Sara die zich tot een wrede meesteres heeft ontpopt, na een decennium waarin zij zo’n nauwe band hadden dat zij Hagar als concubine kon verdragen, sterker nog, voorstelde?

Is de test die Awraham moet ondergaan, meteen na deze episode – namelijk dat hij de opdracht krijgt om Jitschak te offeren - in verband te brengen met het wegsturen van Jisjmaël en Hagar?

Heeft hij wel voldoende beseft wat het betekent voor die twee en krijgt Awraham het nu zelf voor zijn kiezen: moet hij zelf doorstaan wat Hagar doorstaat: te moeten aanzien dat zijn zoon gaat sterven. Of liever dat zijn beide zoons gaan sterven: de ene doordat hij hem te weinig water meegeeft om te kunnen overleven in de woestijn, de ander omdat hij hem het mes op de keel zal zetten?

En is de akeda, de binding van Jitschak op het offerblok, misschien ook bedoeld om Jitschak bij te brengen dat ook hij iets had kunnen doen om Awraham tegen te houden toen hij zijn half-broer wegstuurde? Wat heeft Jitschak gedaan om dat te voorkomen? Hoe heeft hij gereageerd toen hij ervan hoorde? Is hij Hagar en Jisjmaël gaan zoeken? Heeft hij Sara iets verweten? Of is hij meegegaan in haar argumentatie? Heeft hij die weerlegt? Of voor kennisgeving aangenomen?

Ik stel al die vragen omdat er vijftig miljoen ontheemden zijn. Miljoenen mensen zijn op de vlucht. Voor geweld, voor een leven in mislukte staten waar geen enkele hoop is op verbetering, geen enkele hoop op een minimaal goed bestaan. Miljoenen mensen zijn op de vlucht voor extremisten die je zonder aanzien des persoons vermoorden of verkrachten. En misschien is het geen goed onderwerp voor Rosj Hasjana, waarbij we ons meestal eerder met onze persoonlijke relaties bezighouden en met onze persoonlijke ontwikkeling dan met de buitenwereld. Maar de vreemdelinge Hagar, die naar de stem van de engel/God luistert – tot verschillende keren toe – en Awraham die moet beslissen wat hij met Jitschak gaat doen (Jitschak die weerloos is omdat hij zich weerloos laat maken), en die op het allerlaatste moment moet luisteren naar een goddelijke boodschap die haaks staat op de goddelijke boodschap die hij *eerder* kreeg – zij vieren, Hagar en Awraham, Jisjmaël en Jitschak, zijn aspecten van de onmogelijke situatie waarvoor wij persoonlijk en als collectief, als land en als continent, als individu en als wereldgemeenschap staan.

Zorg voor de vluchteling, zegt Tanach. Eén vluchteling. Geen enkel probleem. Tien vluchtelingen. Eenvoudig te doen. Duizend vluchtelingen. Een maatschappij kan dat gemakkelijk aan. Tienduizend vluchtelingen. Met niet al te veel pijn zijn ze op te vangen. Honderdduizend vluchtelingen. Het hangt ervan af hoe groot de absorberende bevolking is. 800.000 vluchtelingen in Duitsland, in één jaar. Er woonden maar 500.000 Joden in Duitsland, voor 1933. Vijftig miljoen ontheemden. En nog miljoenen en miljoenen en miljoenen meer die een bitter bestaan leiden van 1 dollar per dag – geen mogelijkheid om het bedrag te sparen om een beter bestaan –

of een wisse dood – te kopen bij de moderne slavenhandelaren. Door welke slavenhandelaar werd Hagar verkocht aan Awraham Awinoe? Was het terecht dat Sara haar de deur wees, nadat zij was ingeburgerd? En wat het nog ingewikkelder maakt: Hagar wordt beschouwd als de aartsmoeder van onze vijanden. Nee, niet alle moslims zijn onze vijanden. God zij geprezen van niet. Maar onder onze vijanden zijn wel veel Jisjmaëlieten. Welke morele keuzen gaan we maken in het komende jaar? Welke keuzen heeft de Eeuwige voor ons in petto, het komende jaar? Zullen we in vrede leven, het komende jaar? En welke bijdrage leveren we zelf aan die vrede? Hoe en wie voorzien we van water in de wildernis? Rosj Hasjana en Jom Kippoer dwingen ons om de rommel op te ruimen – in ons hart en in ons hoofd, in onze relaties en in onze kehillot. En dat opruimen is bitter nodig, want zonder een helder hoofd en zonder een helder hart kunnen we niet de beslissingen nemen bij de moeilijke problemen die we het komend jaar het hoofd zullen moeten bieden. Moge de Altijdzijnde u, jullie daarbij helpen.

Sjana towa.